

De lege huls van Herman Vuijsje

DOOR NELLEKE VERMEER

Tot hier heeft de Heer ons geholpen

Herman Vuijsje. Uitg. Contact, Amsterdam 2007.
271 blz. € 24,90

Het geloof in God verdwijnt en als we niet uitkijken, verdwijnt ook het goede gedrag. De christelijke moraal heeft een positieve invloed op de Nederlanders, daarom moeten we ons best doen die te handhaven, bepleit socioloog Herman Vuijsje in *Tot hier heeft de Heer ons geholpen*. Christenen die denken dat dit pleidooi voor hen een steuntje in de rug betekent, vergissen zich. Vuijsje trapt om zich heen en beledigt de gelovigen.

Vuijsje (1946) heeft grote belangstelling voor het christendom en omarmt de bijbehorende zeden. Hij stemde vroeger geregeld op het GPV. Nooit heeft Vuijsje verbloed dat zijn interesse zuiver sociologisch was en dat zijn politieke voorkeur niets te maken had met een hang naar God. Dat wilde er bij christenen maar moeilijk in. Toen hij in de jaren negentig lezingen hield over zijn boek *Pelgrim zonder God* (1991), waren er na afloop altijd mensen die zeiden dat hij in z'n hart toch echt diepgelovig moest zijn.

Wie dit boek leest, geneest van die gedachte. Bladzij na bladzij maakt hij brandhout van het christelijk geloof en steekt hij de kachel aan met God en de gelovigen. Hij verwacht een wereldwijde secularisatie, want het geloof houdt toch geen stand tegenover individualisering, democratisering, globalisering, emancipatie enzovoort. Des te meer voelt hij zich geroepen de christelijke moraal in Nederland te redden voor de toekomst. Vuijsje beperkt zich tot de christelijke cultuur, omdat die hier geworteld is en overheerst. De islam heeft in Nederland nog geen traditie en van een 'cultuurislam' is voorspog geen sprake, aldus Vuijsje. Als dat verandert, is aansluiting mogelijk.

Antenne

Voordat hij bij de moraal uitkomt, beschrijft Vuijsje het beeld van God en het hiernamaals dat christenen in de westerse samenleving hadden en hebben en hoe ze hun geloof gestalte gaven. Hij baseert zich op een rijke voorraad literatuur, krantenknipsels en op *God in Nederland*, het grote onderzoek van de KRO naar kerk, religie en nieuwe spiritualiteit tussen 1996 en 2006.

Interessant, ware het niet dat Vuijsje door zijn woordkeus en zijn onverbloemde afkeer van het geloof in God, de lust tot lezen ondermijnt. „Ik heb geen antenne voor het metafysische”, schrijft hij, maar dat is niet waar, want hij heeft er een afkeer van. Neem alleen al zijn beschrijving van godsbeelden door de eeuwen heen, waarin hij een paragraaf wijdt aan de verschillen tussen God in het Oude Testament en God in het Nieuwe Testament. De eerste is een dictator. „Hij de specht, wij de worm. Hij de grote jongen, wij mensen het spichtige jochie dat onder lag. En net als iedere andere grote lummel eiste hij absolute onderwerping: 'Genade vragen!'. De tweede is

een goedzak: „God is een vader wiens kinderen hem keer op keer beschamen, maar in de overgangperiode van het Oude naar het Nieuwe Verbond heeft hij dokter Spock gelezen.”

Dat zijn lelijke woorden voor iemand die naastenliefde en deugdzaamheid bepleit. Hij laat zich gaan en valt het geloof aan op punten die al zo vaak aangevallen, verdedigd en uitgekauwd zijn. Hij beschimpt de strenge en de genadige God, maar ook de combinatie van Gods goedheid en Gods almacht, de predestinatieleer en het Laatste Oordeel. Op de jongste dag moet de mens God maar eens vragen waarom het misgegaan is met de mooie arde: „Daar schallen de bazuinen! Einde van het Concert des Levens. Schaapachtig grinnikend komt God uit de orkestbak omhoog, en treedt voor het voetlicht. Uit de zaal klinkt boegeroep en wordt bedorven fruit gegooid.”

Vanwaar deze drang tot spotten en kwetsen? Ook afvalligen krijgen een sneer. Voor schrijver Maarten 't Hart bewees het ellendige sterfbed van zijn moeder dat er geen God bestond, voor cabaretier Kees Torn was het de dood van het kindje van een goede vriendin en voor journalist Wouter Kurpershoek waren het de gestorven baby's van Koerdische vluchtelingen op een ijzige bergpas in Zuidoost-Turkije. Vuijsje snapt niet dat Kurpershoek, Torn en 't Hart toen pas afhaakten: ze wisten toch van Auschwitz en de Eerste Wereldoorlog, was dat niet genoeg? Vuijsje doet alsof er geen verschil is tussen iets vernemen uit de boeken of de media en iets zelf meemaken.

Kerkdienst

Veel vriendelijker is zijn verhaal over zijn bezoek aan een gereformeerd-vrijgemaakte dorpsonderwijzer in Brazilië in 1970. Voordat Vuijsje en zijn metgezel verder reisden, gedacht de gastheer hen in zijn tafelgebed „Dat vond ik mooi. Ik vond het ook ontroerend, omdat dit voor hem de meest intieme manier was om ons het beste toe te wensen.” Columnist Theodor Holman wordt „onpasselijk” van zoiets, maar Vuijsje vindt het sympathiek. Zo kan hij ook warm over de kerk schrijven: „Als ik een kerkdienst bijwoon, doe ik van harte mee aan het zitten en opstaan, maar als er bewegingen richting vloer gemaakt moeten worden, blijf ik staan. Onderwerping door je in het stof te werpen voor de chef – nee. Respect betuigen door je te verheffen – ja.”

Bij het schrijven van *Tot hier heeft de Heer ons geholpen* heeft hij zijn welwillendheid en respect laten varen. En dat is jammer, want hij heeft genoeg te melden. Zijn boek bevat scherpe waarne-

mingen en opbouwende opmerkingen. Hij heeft moeite met gelovigen die zeggen dat de natuur Gods goedheid weerspiegelt: „De natuur kan esthetisch zijn, maar nooit ethisch. (...) Als God in de natuur zit, is het niet de God van het joods-christelijke monotheïsme, de God van de moraal en de vooruitgang.” Hij signaleert dat veel kerken geen vaste begrippen meer gebruiken, waardoor onduidelijk wordt wat ze belijden. Geloven wordt een individuele kwestie en bidden gaat op mediteren lijken. Moderne christenen met hun credo 'God is liefde' benoemen God als een abstracte kracht – het ietsisme dat zo de kerk binnenkomt, is „de religiositeit van de toiletjuffrouw”: niet eisend en niet sturend, wat je ervoor over hebt, wordt aan je beleefdheid overgelaten.

Rituelen

Zo wordt de mens buiten en binnen de kerk overgelaten aan zichzelf. Net als in de tijd van de verlichting, rijst de vraag of de mens zo niet veroordeeld is tot amoreel en asociaal gedrag. Immanuel Kant stelde voor te doen alsof er een God is en te handelen volgens een stelregel waarvan je zou willen dat die tot algemene wet verklaard werd. Vuijsje borduurt daarop voort. We moeten „het mooie verhaal van Onze Lieve Heer” doorvertellen, zoals we ook de nare verhalen moeten blijven vertellen. We moeten rituelen in ere houden als 'morele ijkpunten': op sinterklaasavond wegen we elkaars gedrag, geef Sinterklaas dus de ruimte, maak geen zakkerige figuur van hem, laat zijn feest fungeren als samenbindend ritueel en bakken van toewijding. Ook de dodenherdenking op 4 mei (stel de vraag: hadden ze bij mij kunnen onderduiken?) en de uitvoering van de Matthäus Passion (stel de vraag: wat had ik gedaan als ik erbij gestaan had?) moeten als collectieve, gewetensbevestigende rituelen dienen. Rituelen met een religieus karakter.

Vuijsje heeft duidelijke ideeën over de toepassing van de christelijke zeden in deze tijd, waarin de wereld een groot dorp geworden is en een ritje naar de Albert Heijn voor de hulpbehoevende buurvrouw niet meer volstaat om sociaal te zijn. „Solidariteit in het werelddorp vereist dat we ons consumptiepatroon bijstellen, ons beslag op ruimte en energie terugschroeven (...). Dat we dure producten kopen in plaats van goedkope die gemaakt zijn met behulp van kinder- of slavenarbeid.” En zo noemt hij meer normen.

Denkers die zeggen dat christelijke verworvenheden zomaar kunnen verdwijnen als een fundament buiten onszelf ontbreekt, maken op Vuijsje geen indruk. Hij ziet dat juist als een „unieke uitdaging”, en met die woorden toont Vuijsje zijn geringe diepgang. Quizdeelnemers, sporters, sollicitanten, onderwijzers, acteurs – allemaal laten ze zich uitdagen, en nu doet Vuijsje het dus ook. Zijn bezwaren tegen het christelijk geloof zijn sleets en voorspelbaar en zijn uitdaging is een lege huls.